

Kahdentuneita ilmauksia

Tautologia on Nykysuomen sanakirjan mukaan »saman seikan tai sanan tarpeetonta toistamista puheessa tai kirjoituksessa» ja tautofonia »saman sana-aineksen lähekkäistä toistumista». Käytännössä tautofoniolla tarkoitetaan paitsi saman sana-aineksen myös koko sanan tahatonta toistoa (esim. Hako, Pulkkinen, Vasama, Setälä—Nieminen—Ojajärvi) ja tautologialla vain saman »seikan» kertaumaa. Tautologiassa on siis kyse lähinnä loogisuusrikkeestä, osin myös pleonasmistista ja joskus kaiketi kontaminaatiosta.

Tautofonia näkyy ja kuuluu helposti, ja sitä käsitellään kirjallisen ilmaisun opetuksessa. Tautologiaan, joka virheenä on suurempi kuin samakantaisten johdos-temme vuoksi aina tarjolla oleva tautofonia, ei puututa yhtä usein, eiväthän sitä selvitä kirjoittamisen tai kielen opaskirjatkaan. Kuitenkin tautologiaa — sekä ilmi selvää että piiloutunutta — esiintyy melkoisesti.

Kirjoitelman eheyden rikkova tautologia eli jo käsitellyn asian uudelleen puheeksi ottaminen on mm. ylioppilasaineissa melko harvinaista, koska oppilaat on ohjattu suunnittelemaan työnsä ennen varsinaista kirjoittamista tai — kirjoittajatyypin mukaan — tarkistamaan jälkikäteen asiain looginen eteneminen jakso jaksolta. Sen sijaan yksittäisiin virkkeisiin syntyy tautologiaa monin eri tavoin. Esimerkkiaineistostani hahmottuivat seuraavat ryhmät:

1. Lauseen ilmaisema asia kerrataan uudella lauseella.

Siitä on tullut hänelle välttämättömyystarvike, jota ilman hän ei tule toimeen.

a) *tarvike, jota ilman*

b) *välttämättömyystarvike*

Tasapelin sattuessa, jolloin pisteet ovat samat, joukkue pääsisi jne.

On perustettu katoarviolautakuntia, jotka arvioivat katovahingot.

2. Kahdella lauseenjäsenellä on sama merkitys.

Kuvat muodostavat eräänlaisen satufilmin tapaisen kokonaisuuden.

a) *eräänlaisen satufilmin*

b) *satufilmin tapaisen kokonaisuuden*

Kuvien käyttö ei rajoitu vain yksinomaan kaunokirjallisuuteen.

Antaakseen puheelleen juhlallisen korostuksen Tegnér on käyttänyt tässä tarkoituksessa erilaisia tyylikeinoja.

Uusyläsaksaan tultaessa monikko väistyi tällöin yksikön tieltä.

Saunoja valmistetaan myös vientitavaraksi ulkomaille.

Autojen huolto on saatu helpoksi ja vaivattomaksi.

Laskin loivaa, hiljakseen putoavaa rinnettä.

Hänellä on voimakas ja vahva luonne.

Oppilaiden tuotoksista tapaa seuraavanlaisiakin tautologiatapauksia:

Yhtäkkiä kaikki muuttui kuin yhdellä iskulla. Lensin päistikkaa lumeen pää edellä.

3. Attribuutin tai adverbiaalinen ilmaise-
sena sisältyy pääsanaan.

kielellinen sanavarasto

a) *kielen varat tai kielivarat*

b) *sanavarasto*

rohkea yltyöpää

a) *rohkea mies*

b) *yltöpää*

odottamaton yllätys, sisäinen kompleksi, pieni hetki, valtava ihmismassa, ala-arvoinen roska-kirjallisuus, suuri vallaväylä

rientää kiireisesti

a) *rientää*

b) *kulkea kiireisesti*

karata ilman lupaa

a) *karata*

b) *lähteä ilman lupaa*

vetäistä äkkiä, livahtaa nopeasti, yllättää odottamatta

4. Päälauseen adverbiaali ja sen tai sivulauseen konjunktio ilmaisevat saman. Väli-
oivet ovat puuta mutta kuistin ovet sitä vastoin lasia.

a) *mutta kuistin ovet lasia*

b) *kuistin ovet sitä vastoin lasia*

Vaikka työllisyystilanne on parantunut, muutto-liike jatkuu siitä huolimatta.

- a) *Vaikka — —, muuttoliike jatkuu.*
- b) *Siitä huolimatta, että — —, muuttoliike jatkuu.*

Vaikka he eivät tule mukaan, he silti hyväksyvät asian.

- a) *Vaikka — —, he hyväksyvät asian.*
- b) *He eivät tule mukaan, mutta hyväksyvät silti asian.*

Vaikka vuokrat ovat lähioissa halvempia, linja-automaksut sen sijaan nostavat kustannuksia.

Kun on opiskellut latinaa, oppii sen jälkeen helposti muita kieliä.

Kun eläinten nimiä käytetään vertauskuullisesti, on tällöin kyseessä metafora.

Koska puolueilla on omat äänenkannattajansa, sanomalehdet tarjoavat täten hyvän tilaisuuden puoluevalistukseen.

5. Seuraavissa esimerkeissä on pleonasminen liittokonjunktio, joka on syntynyt kontaminoitumalla synonyymisista yksinäis- ja liittokonjunktioista.

Tulin siksi, koska halusin tavata teidät.

- a) *Tulin, koska jne.*
- b) *Tulin siksi, että jne.*

Hän ohjasi autoa itse siksi, koska keli oli huono. Opettaja odotti niin kauan, kunnes luokka oli valmis.

- a) *niin kauan että*
- b) *kunnes*

Työskentelemme siihen asti, kunnes kaikki on valmiina.

6. Liitepartikkeli tai johdin (tai yhdysanan määriteosa) tarkoittaa samaa kuin jokin lauseen sana (tai yhdysanan perusosa).

Myös minäkin (myöskin minä) pelkään.

- a) *myös minä*
- b) *minäkin*

Ei edes vaimokaan voinut häntä auttaa.

- a) *ei edes vaimo*
- b) *ei vaimokaan*

Turistit lupasivat tulla seuraavanakin vuonna uudesta.

Mies on hieman äreähkö.

Toimeentulo on vähän heikonlaista.

Tautologisia yhdysanaharvinaisuuksia

puolestaan ovat esim. *tyttöystävät, lakijuristi, yhteenajokolari.*

7. Kaksinkertainen selitys syntyy silloin, kun kirjoittaja käyttää yhtäikaa kahta selittämisen keinoa.

Selityksen liittäjäksi riittää a) konjunktio b) liitepartikkeli c) adverbi tai d) välimerkki.

a) Eksplanatiivinen konjunktio *sillä, näet, nimittäin* tai kausaalinen *kun, koska, syystä että, sen tähden että:*

Matka raukeaa, sillä (koska) reitti on vaarallinen.

Matka raukeaa, reitti on nimittäin (näet) vaarallinen.

b) Liitepartikkeli *-han, -hän:*

Matka raukeaa, reittihän on vaarallinen.

c) Adverbi tai adverbimomainen ilmaus, esim. *niin, siksi, siinä määrin:*

Matka raukeaa, niin (siksi) vaarallinen reitti on.

Matka raukeaa, reitti on siinä määrin vaarallinen.

d) Kaksoispiste, ajatusviiva:

Matka raukeaa: reitti on vaarallinen.

Melko usein käytetään edellä olevista mahdollisuuksista samalla kertaa kahta.

Konjunktio ja liitepartikkeli: *Matka raukeaa, sillä reittihän on vaarallinen.*

Konjunktio ja *niin*-adverbi: *Matka raukeaa, sillä reitti on niin vaarallinen.*

Kaksoispiste ja liitepartikkeli: *Matka raukeaa: reittihän on vaarallinen.*

Kahdentuntia selitykseltään ovat seuraavatkin esimerkit:

Uimataidottomuuden yleisyys hämmästyttää, sillä elämehän runsajärvisessä maassa.

- a) *sillä elämme*
- b) *elämehän*

Useimpien kotien kirjastoon kuuluu varmaan muitakin muistelmateoksia, sillä sellaisiahan on viime vuosina julkaistu erittäin runsaasti.

Rohkaisevia näkymät eivät ole: rehtorithan nääntyvät kansliatoiden paljouteen.

a) — —, *rehtorihan nääntyvät*

b) — — : *rehtorit nääntyvät*

Viestitys oli hidasta: sanomahan eteni vain yhden välin kerrallaan.

a) — —, *sanomahan eteni*

b) — — : *sanoma eteni*

Tulka on tärkeä kalastuksessa: se etsii nimittäin suuria kalaparvia.

a) — —, *se etsii nimittäin*

b) — — : *se etsii suuria kalaparvia*

Edellä käsittelemiäni tapausten tautologisuudesta ei syntyne kiistaa 1.—6. kohdan osalta. Kaksinkertaisen selityksen laita (7. kohta) on toisin: sitä tapaa jopa suomen kielen edustajien teksteistä, joten sitä ei pidetä rikkeenä.

Nykysuomen sanakirja mainitsee *hanliitepartikkelin* esimerkkeinä seuraavat selitysvirkheet:

*Älä syytä minua, sillä Jussihan sen rikkoi!
Kestitys olikin mainio, sillä saimmehan oikein kahvia ja likööriä.*

Selittävän konjunktion ja liitepartikkelin samanaikainen käyttö liittyy näissä esimerkeissä mielestäni selvästi puhekieleen.

Esimerkeissä, joilla Nykysuomen sanakirja valaisee *sillä*-sanana konjunktiokäyttöä, ei esiinny lainkaan liitepartikkeliä; esim.

Ei päästy lähtemään, sillä oli alkanut sataa. Tästä rientää täytyy, sillä askeleen otan, jota ei nauraa tule. (Kivi)

Pleonastinen kaksin- tai moninkertaisuus on tyypillistä laveasuiselle puhekielelle. Asiaproosaa kirjoittavalla on toiset normit. Kun asetan kaksinkertaisen selittämisen hyvän tyylin »omantunnon ongen-nenään», myös se osoittautuu tautologiaksi, jota on kartettava, mikäli kirjoittajan tavoitteena on mahdollisimman jäntevä ilmaisu.

Vuokko Raekallio-Teppo

